

בני ציון
פרשת השבוע

פרשת ואתחנן

ובפרק כט (פסוק ג) אומר המשך חכמה: "הענין כי בארתי בכמה מקומות אשר טעויות בני ישראל בכמה מקומות היה כי חשבו למשה לפועל מעצמו, ולכח האלקי השופע בו... ובאמת הוא לא היה רק לפה לאלקים לדבר אתו אודות הנוגע לכל בני ישראל...".

האזהרה מעבודה זרה עם מות משה

ואכן, לא לחינם מזהירה התורה בפרשתנו מלעשות פסל ותמונה, כהמשך ישיר לסיפור אי הכניסה של משה לארץ - "כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את הירדן ואאתם עברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת: השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלהיכם אשר כרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צנף ה' אלהיך". כאשר משה מסתלק, ישראל עלולים לנסות ליצור פסל ודמות אשר 'יקרבו' את האלוקים אליהם, תחת הקירוב שהיה להם בימי משה. הנצי"ב (ד, ג) מבאר כי באזהרה בפסוקים אלו שלא לעשות "פסל תמונת כל" אין מדובר על עשיית פסל לשם עבודה זרה, אלא דווקא למלכות השמים: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צנף ה' אלהיך - תמונת מלכות שמים שצוה ה' להקריב לו לבדו, שבזכות זה תגיע פרנסת הארץ, ועתה תעשו פסל תמונת זה הענין".

למעשה ישראל נתבעים לאמונה גדולה יותר לאחר מות משה מאשר בחייו. בחייו ישראל 'ראו' את השכינה ופעולותיה בכל עת. אך כעת עליהם להאמין בה' ללא כל תמונה וקירוב לעולמם. כהדרכה לשלב זה מגביה משה את ישראל לפסגות גבוהות של אמונה ביד ה' הנמצאת בכל, לא רק בניסים ונפלאות: "וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (ט). (לע)

הפרשה במבט רחב

הרב יואב אוריאל

החשש הגדול עם מות משה

הזדככות האמונה עם הסתלקות משה

בימי משה רבנו זכו ישראל לפגישה קרובה עם הקב"ה. תחת הנהגת משה הם חוו מציאות קבועה של ניסים וקרבת ה'. אולם לכל הניסים והפלאות, וכן לקבלת התורה ולימודה, זכו ישראל דווקא באמצעות משה. מבחינת ישראל כל נס, פלא והשגה עליונה קשורים היו במשה. תופעה זו היתה כה מוחלטת עד שהיה קיים חשש גדול שישראל יתפסו את משה עצמו לא רק כשליח אלוקים אלא כאלוקים עצמו. יש לזכור כי כבר במעמד הר סיני הגיעו ישראל לכדי עשיית עגל זהב בשעה שמשה התרחק מהם למשך מספר ימים. לאור זאת עולה החשש: ממה שיקרה כאשר משה ימות ויעזוב את ישראל לנצח. בני ישראל עלולים לנסות להגשים את הקב"ה ולהורידו לארץ כאשר לא יהיה להם עוד מי שמקרבם אל גילויי השכינה.

המשך חכמה (דברים ד, טו) מרחיב בדבר חשש זה - "אחד מן הסבות אשר בגללן היה ברצון הגוזר שימות משה במדבר, היה בשביל "כי זה משה האיש" הוציא מים מצור חלמיש (במדבר חוקת), פירש כל ימי היותו במדבר מאשה, "לחם לא אכל ומים לא שתה" (שמות לד, כח), נתן להם לחם מן השמים (שמות טז), הרג מלכי האמורי (במדבר חוקת), בקע ים סוף (שמות בשלח)... חששה החכמה העליונה פן בבואו לארץ ישראל ייחסו אליו כי הוא אלוק, והוא ענין בלתי טבעי - מין אנושי אשר צועד על כל מערכות הטבע, ויתבטל בלבבם הרגש האמונה האמיתית, ולו יעבדו וישתחוו. וכבר נתעוררו רבותינו במדרש (במדבר רבה יט - יב) "וידבר העם באלהים ובמשה" - השוו עבד לקונו...".

סימן לבנים

הרב אליעזר קשתאל

זכור ושמור בדיבור אחד

עשרת הדברות

בפרשת ואתחנן נאמרות שוב עשרת הדיברות, אך במספר שינויים. הבולט שבהם – בציווי על השבת. שני הבדלים יש במצוות השבת. בפרשת יתרו נאמר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ, ח), ואילו בפרשתנו: "שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". נוסף על כך ההבדל בטעמים לקיום המצווה. בפרשת יתרו, הנימוק הוא לאור בריאת העולם: "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ" (שם, יא), ואילו בפרשתנו הסיבה היא יציאת מצרים: "וַזְכַּרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטִיָּה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". המהר"ל מפראג עומד על הבדלים אלו בהרחבה (תפארת ישראל פרק מד). את דברי חז"ל האומרים שזכור ושמור נאמרו "בדיבור אחד" (ראש השנה כו ע"א), הוא מפרש במובן של עניין אחד, שני צדדים של אותו מטבע. הדיברות שבפרשת יתרו והדיברות שבפרשתנו מעניקות לנו תיאור שלם ומקיף של כל הצדדים. "זכור" מכון אל השבת מצד עצמה, לזכור את השבת – להבין את מהותה וערכה הרוחני על ידי הבלטת ההבדל שבין השבת לששת ימי המעשה, כפי שמתואר בסיפור הבריאה. זוהי הוראה אקטיבית וחיונית, בעלת תוכן מצד עצמה. לעומת זאת, ב"שמור" ההתמקדות היא באדם הנפגש עם השבת, ובשמירת הלכותיה המוטלת עליו. כאן אנו עוסקים בשלילת המלאכה והעסק בשבת. לאור זאת, מובן מדוע התורה פותחת בציווי "זָכוֹר". הגדרת השבת אינה יכולה להתחיל באמירה השלילית של "שָׁמֹר". משמעותה של שלילת המלאכה היא מה לא עושים בשבת, אך תחילה עלינו להבין מהי השבת מצד עצמה.

שבת – חידוש ישראלי

השבת, אם כן, היא יסוד רוחני רחב הנעוץ ביום השביעי לבריאת העולם. ואם כן, מדוע התייחדה השבת רק עבור עם ישראל ואינה משמשת כערך אוניברסלי לכל העמים? ביחס לנקודה זו, מסביר המהר"ל, מחדשת התורה את היסוד השני של השבת – "שמור", ואת הנימוק על היציאה

ממצרים. השבת אינה יכולה להתגלות לולא ישראל. רק לאחר שיצאו ישראל ממצרים, מהשעבוד לחומר, לחיים הארציים והמוגבלים, רק אז הם השתייכו לערך האלהי, לשלמות, ל"יום שכולו שבת ומנוחה" (משנה תמיד ז, ד). יוצא אפוא, שיציאת מצרים מהווה השלמה והמשך ישיר לבריאת העולם, רק אז התגלה בפועל רעיון המנוחה מששת ימי המעשה. זו הסיבה, אומר ר' צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים ליקוטי אמרים, יא), שהשבת שלפני חג הפסח מכונה 'שבת הגדול'. רק לאחר היציאה ממצרים היה ניתן להבחין בגדולה החבויה במציאות – השבת. ה'גבורה' שביציאת מצרים מגלה את ה'גדולה' של השבת. אל ה"שמור", אל אי-עשיית המלאכה, אנו מגיעים לאחר ה"זכור". כך גם לגופו של עניין בשבת עצמה. אנו פותחים את היום בזכירה, בקידוש "זכרו על היין" (פסחים קו ע"ב), ומתוך כך אנו נכנסים לשמור את השבת. אי-עשיית המלאכה משקף את שייכותנו לשבת, את התאמתנו המיוחדת לערכה, כדברי המהר"ל: "שהיו נבדלים בקדושה מן האומות החומרים" (תפארת ישראל פרק מד). "זכור" ו"שמור" מאגדים אם כן שתי בחינות של השבת, השבת מצד ערכה העצמי והשבת מצידם של ישראל מקבלי התורה. לכן, הדיברות השניות, בהן מופיע הציווי "שמור", הן בספר דברים, ספר 'משנה תורה', המייצג את התורה מצד המקבלים, מצד עם ישראל.

מבט על הפטרה

הרב מנחם שחור

אמרי לערי יהודה

נחמה מתוך השורש הפנימי

קריאת ספר ישעיה על רקע ימי חזקיה

הגמרא במסכת סנהדרין מעלה אפשרות לקרוא את כל נבואות ישעיה כמתייחסות לחזקיה המלך.

רבי הילל אומר: אין להם משיח לישראל, שכבר אכלוהו בימי חזקיה.

(תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט עמוד א)

הגמרא דוחה אפשרות זו בגלל שחזון המשיח נזכר גם
בנביא בית שני.

אמר רב יוסף: שרא ליה מריה לרבי הליל! חזקיה אימת
הוה - בבית ראשון, ואילו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר
גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבוא לך
צדיק ונושע ...

(תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט עמוד א)

נראה שיש ערך גדול ליכולת לפרש את הכתובים על
חזקיה. גם אם בסופו של דבר אנו יונקים מהם את חזון
הגאולה העתידה, כיון שהבנת התהליכים אליהם התייחס
הספר בפעם הראשונה – יכולה להיות מודל מכונן ללימוד
לקראת תבניות הגאולה שיבואו לעתיד.

ימי חזקיהו – החזון והמשבר

חזון גדול ייעדה הנבואה לימי חזקיה. עמידתו מתוך בטחון
בד' הייתה מיועדת לעשות מהפכה של ממש בתפיסה
העולמית. אשור, האמפריה החדשה שנצחה גם את
מצרים, נופלת מול שערי ירושלים, ובכך יראה העולם כולו
את יד ד' המובילה את המהלך כולו. חומות ירושלים
אמורות להיות חומות של אמונה ועוז:

בַּיּוֹם הַהוּא יוֹשֵׁר יוֹשֵׁר הַיְּשִׁיר־הַזֶּה בְּאַרְץ יְהוּדָה עִיר עֲדִלְנוּ יִשׁוּעָה
יְשִׁית חוֹמוֹת וְחָל: פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹיִצְדִּיק שִׁמְר
אֲמָנִים:

(ישעיהו פרק כו פסוק א - ב)

בגלל רצף של כשלונות עוד מימי אחז, לא הייתה יהודה
בשלה לקבלת הנס בשלמותו. לא הצליחה להגיע לשלב
הנס כמו בימי יהושפט, בהם עם שלם אמר שירה מול
איום האויב. לצד הבטחון בד' ששפע מחזקיה, העם עצמו
חיפש דרכים אחרות להשען אליהם. ובכך מתפרקת חומת
האמונה שביצרה את ירושלים:

לִכֵּן יִהְיֶה לְכֶם הָעוֹן הַזֶּה כְּפֶרֶץ נִפְל נִבְעָה בְּחוֹמָה נִשְׁגְּבָה
אֲשֶׁר-פִּתְאֵם לִפְתַּע יָבֹא שִׁבְרָה: ... כִּי כֹה-אָמַר אֲדֹנָי יְקוֹק
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָה וְנִחַת תִּנְשַׁעוּן בְּהִשְׁקֵט וּבְבִטְחָה
תִּהְיֶה גְבוּרַתְכֶם וְלֹא אֲבִיתֶם: וְתֹאמְרוּ לֹא-יָכִי עַל-סוֹס נָנוּס
עַל-כֵּן תִּנְוִסוּן וְעַל-קֶל נִרְכָּב עַל-כֵּן יִקְלוּ רַדְפֵיכֶם:

(ישעיהו פרק ל פסוק יג - יז)

בסופו של דבר התקיים הנס בצורה חלקית בלבד. כל ערי
יהודה הבצורות נתפסו על ידי מלך אשור והוגלו. ירושלים

ראתה נס גדול. אך בסופו של דבר נשארה בודדה. ממש
כמו שחזה ישעיה בחזונו הקשה בתחילת הספר:

וְנוֹתְרָה בְּתִצִּיּוֹן כְּסִפְיָהּ בְּכַרְם כְּמִלּוּנָה בְּמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה:
(ישעיהו פרק א פסוק ח)

זאת ועוד, השבר הגדול שהותיר מלך אשור אחריו, נשאר
השבר המרכזי, עיקרה של הגלות. גם ירמיה הנביא, בבואו
לתאר את תהליך הגלות מתאר את מלך אשור כאריה
שאכל את ישראל לגמרי:

שָׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל אַרְיֹת הַדִּיחוּ-הָרֵאשׁוֹן אֶכְלוּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר
נִזָּה הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל:

(ירמיהו פרק נ פסוק יז - יח)

מלך בבל, רק "עיצם" את השה - גירם את העצמות היבשות
שהותיר אחריו מלך אשור.

במצב עניינים כזה קל לבעוט בנבואות הנחמה ובנביאים.
ואכן מסורת ביד חז"ל שמנשה הרג את ישעיה בטענה
שהוא נביא שקר. תוצאות המשבר האמוני של מנשה
חקוקות לדורות בספר מלכים.

ירושלים מבשרת לערי יהודה

בהפטרתינו קורא ישעיה לירושלים לומר לערי יהודה "הנה
אלוקיכם":

עַל הַר-גִּבְעָה עֲלִי-לָךְ מִבְּשֻׁרַת צִיּוֹן הַרְיִמִי בְּפֶתַח קוֹלְךָ מִבְּשֻׁרַת
יְרוּשָׁלַם הַרְיִמִי אֶל-תִּירְאֵי אֲמֵרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֶלְהִיכֶם:

(ישעיהו פרק מ פסוק ט - י)

אכן, תהליך של שבר וגלות גדולה עברנו. אבל ערכו של
הנס הגדול שקרה בשערי ירושלים אינו רק בהצלת העיר
אלא בחקיקת חותם אלוקי על התהליך כולו. ירושלים
עומדת על הר גבוה ומבשרת לכל הערים החרות
שאלוקיהן הוא המגלה אותם. הוא המוחץ והוא המרפא.
ההכרה הזו, היא עומק הנחמה אליה קורא אותנו הנביא.
אשור הגדולה, זו הנראית כמובילת התהליך, היא בסף הכל
חציר וציץ השדה. חשיפת המוביל האמיתי של התהליך
מביאה לנחמה. לאמונה בנצחיותו והשלמתו לתיקון:

קוֹל אֲמַר קָרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כְּלִי-הַבְּשֵׁר חֲצִיר וְכִל-חֶסֶד
כְּצִיץ הַשְּׂדֵה: יִבֶּשׁ חֲצִיר נֶבֶל צִיץ כִּי רוּחַ יִקְנֶק נִשְׁבָּה בּוֹ אֲכַן
חֲצִיר הָעָם: יִבֶּשׁ חֲצִיר נֶבֶל צִיץ וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יִקוּם לְעוֹלָם:

(ישעיהו פרק מ פסוק ו - ט)

כפלים בכל חטאותיה

הנביא פותח בנחמה לירושלים שלקחה כפלים בכל חטאותיה

נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: דְּבַרְוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֹנֶה כִּי לִקְחָהּ מִיַּד יְקִינֹק כְּפָלִים בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ:

(ישעיהו פרק מ פסוק א - ב)

ניתן להבין שעונשה של ירושלים היה כפול מחטאיה. אבל ניתן לקרוא את הפסוק כאומר: לקחה ציון כפלים מן העמים האחרים, ככלל חטאותיה, כמו חטאיה שהיו כפולים מהאחרים.

וכך כתבו חז"ל:

חטאו בכפלים חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים כי לקתה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה, ומתנחמים בכפלים נחמו נחמו עמי.

(ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תמה)

לאחר אלפי שנים, מנסח הרב זצ"ל את המדרש הזה בנסוח כולל ועמוק

גדולים אנחנו וגדולות הנה משוגותינו ובשביל כך גדולות הן צרותינו, וגדולים גם תנחומותינו.

(אורות, אורות התחיה ה)

ההכרה שהמיוחדות של עם ישראל באה לידי ביטוי באופן החריג והגדול שבו מתנהלים קורות חייו מופיעה במקומות נוספים בתנ"ך. וכך אומר דניאל בתפילתו.

וַיִּקֶם אֶת־דַּבְּרֵי דְבָרָיו אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלֵינוּ וְעַל שְׁפָטֵינוּ אֲשֶׁר שִׁפְטֵנוּ לְהַבְיֵא עָלֵינוּ רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר לֹא־נִעְשְׂתָה תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם כְּאֲשֶׁר נִעְשְׂתָה בִירוּשָׁלַם:

(דניאל פרק ט פסוק יב - יג)

חורבנותינו היו תמיד חלק ממהלכים כלליים של חורבן, כך בבית הראשון, כך בשני, וכך גם במלחמת העולם השנייה הנוראה. עשרות מליונים נהרגו במלחמה זו. אך לא נעשתה תחת כל השמים רעה כאשר נעשתה באושויץ ומיידנק. ההכרה שיד ד' היא המובילה אותנו, יש בה נחמה עצומה גם אם איננו מבינים אותה.

"ראיתי את יד ה' בבירור בשואה, רק לא הבנתי את משמעותה. זה היה כל כך ברור, כל כך לא נורמלי, כל כך לא טבעי, כל כך לא הגיוני. לא הייתי באושויץ, אבל ראיתי יהודים שמובלים לשם. ראיתי גדודים שלמים של גרמנים, שאינם נוסעים לחזית הרוסית, כי הקרונות היו תפוסים ביהודים, בניגוד לכל אינטרס צבאי. האם ניתן להבין זאת? בכל ראיתי את יד ה'".

(הרב עמיטל, אספורה שמך לאחי)

וידעת עם לבבך

בפרשת עקב, אותה נקרא בשבת הבאה, נצטוונו להכיר שמקור היסורים כולם הוא הקב"ה:

וַיִּדְעַתָּ עַם־לְבַבְךָ כִּי כְאֲשֶׁר יִיסַר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יִקְנֹק אֶלְהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ:

(דברים פרשת עקב פרק ח פסוק ה)

וידעת עם לבבך: יכול אתה להבין ממנה, כי כל העינויין הללו לטובתך הן. כי כאשר ייסר איש את בנו: שמכהו ומצערו על - הספר, ומתכוין לטובתו שאעפ"י שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר - זמן, כך הקדוש ברוך הוא מה שמצערו להיות שמח לאחר - זמן, ולהיטיבו באחריתו, ויכפול לך שכרך.

(בכור שור שם)

הסמ"ג מונה מצווה זו כמצוות עשה ממש:

מצות עשה לצדק הדין על כל המאורע שנאמר (דברים ח, ה) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' א - להיך מיסרך,

(ספר מצוות גדול עשין סימן יז)

מעתה, מצות הנחמה והכרת יד ה' המוליכה אותנו בייסורנו, מצוות עשה של ממש היא. מה מופלא העיתוי בו ישראל קוראים את הפטרות הנחמה במקביל לפרשה בה מצטווים על ידיעת הלב זו. מתוך כך, כשם שפגשנו את אלוקינו בדמות האב המייסר כך נפגוש אותו בדמות האם המנחמת:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ כִּן אֲנִכִּי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמְנוּ:

(ישעיהו פרק סו פסוק יג, יג)

כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ, וְכַתִּיב בַּתְּרִיָּה 'אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה...".

לימודים מתפילת משה

אור החיים הקדוש לומד מתפילתו זו של משה ארבעה לימודים, וכך כותב: "עוד נתכוון לדייק ארבעה תנאים הצריכין לקבלת תפילה: אחד שיתפלל כעני הדופק על הפתח, ב. שיבקש ממקור הרחמים, ג. זמן התפילה, כדרך אומרו (תהלים ס"ט) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', ד. שתהיה תפילתו מפורשת ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון.

והוא מה שנתכוון משה במאמרו כאן 'אֶתְחַנֵּן' לשון תחנונים זה כנגד תנאי א'. 'אֶל ה'', שביקש ממקור הרחמים זה כנגד תנאי ב'. 'בְּעַת הַהוּא', פירוש בעת הידועה לקבלת תפילה, שהיא עת רצון כי מי יודע עת הרצון כמשה. ואפשר שזה היה בעת אשר אמר לו ה' 'החל רש ארץ סיחון ועוג', זה כנגד תנאי ג'. 'לְאִמְרִי', פירוש - פירש אמריו כמצטרך שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון זה כנגד תנאי ד'...".

הזכות להתפלל

למדנו מתפילתו של משה שבתפילה כמה חלקים: תחילה פותחים בשבת, לאחר מכן מביע אדם את משאלותיו, ולבסוף הודיה לבורא עולם.

עלינו לזכור, שתפילה אינה עול, או ציווי אלוקי, אלא היא זכות גדולה מאד. התחושה שהקב"ה מקבל אותנו לשיחה פרטית, צריכה לעורר אצלנו מורא ושמחה כאחד. זו זכות אדירה, הטומנת בחובה סיכוי עצום להשיג מה שנבקש. אין זכות גדולה יותר מעצם המפגש עם הקב"ה, באמצעות התפילה. וכפי שאמרו חז"ל: "אמר רבי אלעזר: גדולה תפילה יותר ממעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו. אף על פי כן לא נענה אלא בתפילה, שנאמר 'אל תוסף דבר אלי' (ג, כו) וסמך ליה 'עלה ראש הפסגה'..." (ברכות לב ע"א).

לב ההפטרה

הרב עמנואל בן ארצי

ההפטרה שלנו היא הראשונה משבע הפטרות הנחמה. והשאלה בה פשוטה: מה באה ההפטרה הזו לומר בכלל?

מידות בפרשה

הרב חגי ולוסקי

ואתחנן - אחד מעשרה לשונות שנקראת תפילה

מספרים על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, סנגורם של ישראל, שנכנס לבית הכנסת בעיר לבוב וראה קבוצת סוחרים שמיהרו לעסקיהם והתפללו במהירות תפילת שחרית. כשסיימו את התפילה פנה אליהם רבי לוי יצחק ואמר: ברצוני לומר לכם דבר מה. היטו הסוחרים אזניהם לשמוע מה בפי הצדיק. פתח רבי לוי יצחק ואמר: "א, א, ב, ב, ג, ג, ג, ג". כשראה את התפלאו הסוחרים לשמוע קולות אלו מפי הצדיק ולא הבינו כוונתו. המשיך הצדיק: "מ, מ, מ, ג, ג, ג, ג". כשראה את המבט השואל בעיניהם, אמר: אינכם מבינים את דבריי? הלא כך שוחחתם כעת עם ריבונו של עולם, כשחטפתם את תפילתכם.

ענה אחד הסוחרים: רבינו, אמת שהתפילה שהתפללנו היתה הברות קטועות, אולם ריבונו של עולם, שיודע תעלומות, מבין גם את שפתינו, את הברותינו, כשם שאמא מבינה את שפת תינוקה, כשממלמל הברות קטועות... כששמע סנגורם של ישראל את תשובתו המחוכמת של הסוחר, אורו פניו. בהזדמנויות שונות סיפר מעשה זה, והוסיף: ריבונו של עולם, ראה את בניך הנתונים למשיסה בין הגויים לרדיפות ולתלאות, בכל זאת מקיימים הם מצוותיך במסירות נפש, קמים לתפילה. ואפילו שממלמלים את התפילה בהברות קטועות, הם מתרפסים לפניך כתינוק לפני אמו.

תפילתו של משה רבינו

פרשתנו, פרשת ואתחנן פותחת בתפילת משה רבינו, כפי שכתוב "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לְאִמְרִי" (ג, כג) ומבאר רש"י, עפ"י הספרי את המילה הראשונה, שהיא שם הפרשה: "זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפילה". חז"ל למדו מתפילתו זו של משה רבינו יסוד גדול בתפילה, איך עלינו לסדר את התפילה, תחילה לפתוח בשבת להקב"ה ורק לאחר מכן לבקש את בקשותינו: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל. מנלן? ממה, דכתיב 'וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא', וכתיב 'ה' אלוקים אִתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזֵקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

וַיִּשְׁבְּקֶהָ פְּחָגְבִים", והמוסר שלו מקיף מעל לכל מחשבה אנושית: "הנזותן רוֹזְנִים לְאֵין שְׁפָטִי אֶרֶץ פְּתָהוּ עֵשָׂה".

ואם כך איך יכירו הגויים כולם את ה'?" שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהִים". דרך עם ישראל שנמשלו לכוכבים, שלאחר כל העבודה של הגלות הארוכה יתברר שכל דור, וכל אדם פרטי מישראל השלים חלק בתורה, עד שכבוד ה' יתגלה. ולכן "לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מְרַב אוֹנִים וְאִמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נִעְדָּר".

עולמות חדשים בפרשה

הרב יוסף שילר

סדר התיקון של ספר דברים

חלקו הראשון של ספר דברים הוא נאום 'היסטורי', בו משה חוזר ומתאר לישראל את האירועים המרכזיים שאירעו מאז יציאתם ממצרים. אלא שאם המטרה היא 'היסטורית' היה צריך לשמור על הסדר הכרונולוגי של האירועים, ואין זה כך. אמנם הסיפור בפרשת דברים מסודר מהיציאה מהר סיני ועד החנייה בערבות מואב, אך פרשות ואתחנן-עקב חוזרות לאחור לסיפור מתן תורה וחטא העגל. לכן ודאי שסדר הדברים נקבע על פי מטרה אחרת.

המפרשים מבארים שמטרתו של משה היא תוכחה לישראל: "אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה- אֶלֶּיךָ פְּתַגְמֵי אוֹכְחוֹתָא דִּי מְלִיל מֹשֶׁה", ובהתאם לזה נוכל לבאר את ההיגיון בסדר הדברים. מטרתה של תוכחה היא להביא לתיקון ולחזרה בתשובה, ואכן נאומו של משה מסתיים בפרשת התשובה: "וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֶלְקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ". אם כן נראה שלא רק תחילת הספר אלא כולו מכוון להביא את ישראל למדרגה חדשה של תשובה.

פרשתנו מתחילה בעניין פרטי לכאורה- בקשתו של משה להכנס לארץ. ודאי אין טעם לשתף את כל ישראל בעניינו הפרטי של משה. אלא שיכולתו של משה להכנס לארץ היא סימן למדרגתו של עם ישראל כולו. גדולתו האדירה של משה מתאימה לגדולתם של 'דור המדבר' שיצאו ממצרים: "לֹא מִצָּא (הקב"ה) אָמָה שְׁהֵיְתָה רְאוּיָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אֲלֵא דוֹר הַמְּדַבֵּר". אך לבניהם שנכנסו לארץ מדרגתו של משה גדולה מדי, ולא יוכלו לעמוד בתביעה כזו של חיי קודש. לכן כשנזכר על דור המדבר למות

כל שבע הפטרות הנחמה הם פרקים בישעיה והם מסובכים להבנה. וחוף ממה שההפטרה מתחילה בענין הנחמה לעם ישראל קשה להבין מה היא אומרת.

ונראה שההפטרה באה לענות לעם ישראל על שאלה קשה: אם הקב"ה הוא מי שגואל את ישראל, אז למה צריך גלות ארוכה כל כך? הרי הקב"ה יכול לגאול אותם מיד. ואם עם ישראל בכוח העצמי שלו אמור לגאול את עצמו, אז ככל שהגלות מתארכת, הכוח שלו הולך ונחלש, והגויים הולכים ומתחזקים, ואיך הוא יגאל את עצמו מהגויים?

ולכן עונה להם ה' שהגאולה העתידית בנויה משני חלקים מקבילים: "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי". יש חלק שהוא עבודה שלנו, ויש לאחר מכן חלק שהוא פעולה אלוקית. ולכן צריך הרבה זמן כדי שאנחנו נספיק לעשות את כל התפקיד שלנו, אבל לא נבהל מהחוזק של הגויים כי את הגאולה עצמה יעשה ה' בכוחו.

הקב"ה יבוא בסוף, אבל אנחנו צריכים לפנות לו את הדרך: "בַּמִּדְבָּר פָּנוּ דֶרֶךְ ה' יִשְׂרוּ בְעֵרְבָה מְסֻלָּה לְאַלְהֵינוּ". וזה על ידי עבודה של עם ישראל שמושפל כיום, ולעתיד לבוא יהיה מכובד: "כָּל גֵּי אִיִּשׁוּא", ואז העמים יבינו את הטעות שלהם ויבואו ללמוד ממנו: "וְכָל הָרַגְבָּה יִשְׁפֹּלוּ". ורק אחר כך: "וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל בֶּשֶׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר" את התורה.

כי כשיבוא הזמן לא יהיה מה שיעצור את הקב"ה: "הֲנֵנּוּ אֲדָנִי ה' בְּחֶזֶק יְבוֹא וְזָרְעוּ מְשֻׁלָּה לוֹ". אבל הוא יבוא כשכר על הפעולה שלנו: "הֲנֵנּוּ שִׁכְרוּ אֶתוֹ וּפְעָלָתוֹ לְפָנָיו".

ומהי הפעולה שה' רוצה שנעשה בכל הגלות הארוכה הזו? ולמה צריך כל כך הרבה עבודה? אלא שכל הגויים צריכים להכיר את גדולת ה'. וגדולתו אין לה חקר, כי: "מִי מִדָּד בְּשִׁעָלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בְּצִרְתָּ תִפְן"? ולכן הגויים לא יכולים להכיר את גדולת ה' אלא רק דרך עם ישראל שה' נתן להם את התורה: "וַיִּלְמְדוּהוּ בְּאֶרֶץ מִשְׁפָּט וַיִּלְמְדוּהוּ דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנוּ". ולכן הגויים כולם לא נחשבים בעיני ה', וכל הקרבנות שיקריבו לא יכפרו עליהם: "וְלִבְנוֹן אֵין דִּי בְעַר וְחֵיתוֹ אֵין דִּי עוֹלָה: כָּל הַגּוֹיִם כָּאֵין נִגְדוּ מֵאָפֶס וְתָהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ". כי מצד מה שהם יכולים לדעת הם חושבים שהאלהים יכולים להיות פסל: "הַפְּסֵל נִסָּךְ חֲרָשׁ וְצֶרֶף בְּצָהָב יִרְקַעֵנוּ".

אבל הקב"ה כבר הודיע את גדולתו לעולם דרך התורה: "הָלוֹא תִדְעוּ הָלוֹא תִשְׁמְעוּ הָלוֹא הִגַּד מְרֹאשׁ לְכֶם". ולימד אותנו שהוא מקומו של עולם: "הַיִּשֵּׁב עַל חוּג הָאָרֶץ

במדבר היה כמעט הכרח שגם משה ישאר ולא יכנס לארץ.

ובכל זאת משה מנסה בכל כוחו לבטל את הגזרה עד לרגע האחרון. המדרשים מתארים 'ויכוחים' ארוכים של משה עם הקב"ה אפילו ביום מותו. כלומר שמשה סבור שיש דרך שבה הוא יכול להתאים גם לדור החדש. יש לומר שמשה מנסה להעלות את דור באי הארץ למעלת תשובה גדולה כזו שתעמיד אותם בשורה אחת עם אבותיהם, ואז תהיה שוב התאמה בין משה לבין בני אותו הדור. אם כן נאום התוכחה של משה מטרתו לתקן את כל חטאי דור המדבר.

על פי זה נוכל להבין את סדר הדברים. כאשר אדם חטא כמה חטאים שונים שאין קשר ביניהם הוא יכול וצריך לתקן את כולם יחד. אך כאשר האדם היה בתהליך של התדרדרות שבו כל חטא הוריד את מדרגתו עוד יותר, תהליך התיקון צריך להיות מהסוף להתחלה- קודם כל יתקן את החטא האחרון, ואז יוכל לחזור למדרגתו הקודמת ולתקן את החטא הראשון. למשל: המהר"ל מבאר שהחטאים שהחריבו את ביהמ"ק הראשון עניינם אובדן מדרגת הקדושה המיוחדת של ישראל, והחטא שהחריב את ביהמ"ק השני עניינו אובדן מדרגה בסיסית יותר של אחדות האומה. בדרך התיקון לא ניתן לדלג ולהחזיר את מעלת הקדושה לפני שתחזור המדרגה הבסיסית של אחדות האומה.

לדור המדבר יש שני חטאים מרכזיים- חטא העגל וחטא המרגלים. חטא העגל הוריד את ישראל מהמדרגה העליונה שזכו לה במתן תורה, שהיתה כמעלת אדם הראשון לפני חטאו. חטא המרגלים פגע במדרגה בסיסית יותר של שייכות האומה לקדושת ארץ ישראל. ללא תיקון חטא המרגלים לא ייתכן לדלג ולתקן את חטא העגל. לכן התוכחה של משה מתחילה מהחטא הקרוב אל הרחוק.

תיקונו של חטא המרגלים כבר נעשה בעיקרו בארבעים שנות הנדודים במדבר. אך כיצד יתוקן חטא העגל? לפי דברינו בקשת משה להכנס לארץ משמעותה כפרה על חטא העגל וחזרה למדרגה העליונה שהיתה לפניו. שמה של הפרשה 'ואתחנן' מלמד שנסיון התיקון היה ע"י תפילה. חז"ל מוצאים כאן רמז לעוצמת התפילה שהתפלל משה לתיקון זה: "וּמִיָּיִן שֶׁהִתְפַּלֵּל מִשֶּׁה בְּאוֹתוֹ הִפְרָק חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשֶׁה עֶשְׂרֵי פְעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר, וְאֶתְחַנֵּן בְּגִמְטְרֵיָא הַכִּי הוּי". חז"ל מוסיפים

לבאר את הפסוקים שפעולת התפילה של משה כמעט הצליחה: 'אילו היה מתפלל עוד תפלה אחת, היה נענה'. כלומר שמדובר על מספר מדויק שמכוון למטרה זו של תיקון החטא.

מה משמעותו של מספר זה? נוכל לבאר על פי השוואה לגימטריה נוספת שמצאו חז"ל בפרשתנו: "כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשְׁנֵתֶם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וְעִשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל וְעִשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֶלְקֵיךָ לְהַכְעִיסוֹ. הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבַד תֵּאבְדוּן מִהָרַע מֵעַל הָאָרֶץ". רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתיים שנה, כמנין ונושנתם, והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים, והקדים שתי שנים לנושנתם, כדי שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדו". כאן מדובר על מספר שנים עד ליציאה מן הארץ, כאשר בפועל המספר לא הושלם כדי למנוע סילוק גמור של ישראל מהארץ, וזהו המצב ההפוך ממניין תפילותיו של משה עד לכניסה לארץ, שלא הושלם בפועל כדי למנוע ממנו להכנס.

על פי השוואה זו נראה לומר שגם מניין התפילות של משה מכוון למניין כלשהו של שנים, בדומה למה שמצאנו בעונש על חטא המרגלים שנקבע בחשבון של "יום לְשָׁנָה יום לְשָׁנָה". את מניין השנים יש למנות מאז חטא העגל שכנגדו מכוונות התפילות. חטא העגל היה בשנה הראשונה ליציאת מצרים. בספר מלכים נאמר: "וַיְהִי בְשָׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ ז' הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמַלְךְ שָׁלְמָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיָּבֵן הַבַּיִת לַה' ". בניין הבית התחיל בשנה הרביעית למלכות שלמה שהיתה 40 שנה בסה"כ, ואם כן נותרו לו עוד 36 שנות מלכות. כלומר שמניין השנים מחטא העגל עד מות שלמה הוא בדיוק 516 שנים! התוצאה הישירה של מות שלמה היתה פילוג הממלכה וחזרתו של חטא העגל בפעם השניה ע"י ירבעם מלך ישראל. אם כן 516 תפילותיו של משה מכוונות כדי לתקן את חטא העגל וכך למנוע את חזרתו.

לשון הקודש בפרשה

הרב יהונתן מיכאלי ויתעבר ד' בי למענכם

בתחילת פרשת ואתחנן משה רבנו מספר על התפילה שהתפלל לד' להכנס לארץ ישראל, ועל תשובת ד'

נעיין בקצרה בשני מקומות נוספים במשלי, שנאמר בהן פועל זה:

1. "חָכֵם יָרָא וְסָר מִרַע וְכִסִּיל מִתְעַבֵּר וּבֹטֵחַ" (יד, טז).
כפי שמבאר המלבי"ם שם, מהניגוד שעושה הפסוק בין החכם לכסיל, נראה ה'מתעבר' הוא ההיפוך של ה'סר מרע', והיינו שהוא 'עובר את הגבול' בכך שעושה מעשים שאסור לעשות. ונראה פשוט שזו הסיבה שקוראים לעשיית מעשה אסור 'עבירה'. [לפי דרך זו כלל לא מדובר כאן על כעס. ויש מפרשים שפירושו גם כאן במשמעות של כעס].

2. "מִחֲזִיק בְּאֲזְנֵי כָלֵב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ" (כו, יז). מפרשי הפסוק נחלקים האם המילה 'עובר' נסובה על 'כלב', או שהיא תחילת פעולת ההתעברות, 'עובר מתעבר'. בכל אופן, מפורש בפסוק שההתעברות מתייחסת למי שכועס בעניין שלא נוגע לו מלכתחילה, 'ריב לא לו', וע"פ דברי המלבי"ם לעיל, נראה שבכך הוא עובר את הגבול הראוי, שהוא לעסוק רק במה שנוגע לו. [כאן ה'מתעבר' הוא כן במשמעות של כעס, אך מתבאר קצת הקשר שבינו לבין משמעותו הרגילה של השורש ע'ב'ר].

'הכתב והקבלה' מבאר בפרשתנו באופן דומה לדברי המלבי"ם במשלי, שכמו שפעולת ההעברה משמעותה 'העתק העצם ממקום למקום במובן טבעי', כך ישנה העברה רוחנית, שעניינה הסרת ההשגחה מדבר מסוים שראוי להשגיח עליו [בין אם זה 'עובר על פשע', ובין אם זה 'לא עברתי ממצותיך']. כאשר פועל זה מופיע בבניין התפעל, מסביר הכוה"ק, משמעותו היא התחזקות בהסרה זו. על פי זה מבאר הכתב והקבלה, שכוונת משה רבנו לומר שאף שהיה מקום למלא את בקשתו להכנס לארץ, ד' 'התעבר בי', דהיינו התחזק באי-השגחתו על בקשתי להכנס לארץ.

יש להעיר, שכפי שהבאנו בהערה, ביאורו של הכוה"ק הוא באופן פשוט לא לפי דרכם של המפרשים שביארו ש'ויתעבר' הוא מלשון עברה, והוא מסתמך על דעת ר' יהושע במדרש שמבאר באופן אחר. אך יש לומר שגם לפי המפרשים שמשמעות 'ויתעבר' היא מלשון כעס, נראה שהמשמעות של 'עברה' שייכת יותר לתוצאת הכעס, ולא למניעים שלו. וכך מבאר המלבי"ם בפרשתנו, שעברה עניינה התפשטות הקצף, העונש שמגיע בעקבות החטא, לא רק על החוטא אלא גם על סביבתו.

לבקשתו זו. בתיאור תשובת ד', משה רבנו אומר לבני ישראל מה אמר לו ד', אך מוסיף ומקדים לדברי ד' כמה מילים, שיש הרבה מקום להעמיק ולהתבונן במשמעותן בכלל ובמקום זה בפרט: "וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי, וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רִב לְךָ אֶל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה" (דברים ג, כו).

המילה 'ויתעבר', מתפרשת באופן פשוט במשמעות של כעס, כדברי רש"י וכפי שתרגם אונקלוס, מלשון 'עֲבָרָה' (תהלים עח, מט). וכך פירש במדרש ר' אליעזר: 'נתמלא עלי עברה'.

אך הבנה זו מעוררת כמה שאלות:

א. לכאורה אין בדברי משה רבנו איזשהו חטא, רק תפילה ובקשה להכנס לארץ, ואף אם ד' לא ממלא את בקשתו – מדוע זה גורר כעס, כביכול, על משה רבנו?

ב. התורה מתארת פעמים רבות תגובה של 'כעס', ביחס לבני אדם, וגם ביחס לד', כביכול כמובן [ואין כאן המקום להרחיב בסוגיית ההרחקה מהגשמה שצריך להשלים בעניין זה. עסקו בכך רבים במקומות שונים]. הלשון השכיחה בתנ"ך לתיאור כעס, היא 'חרון אף', שנזכרת גם בפרשתנו (ז, ד), וכל אחד מכיר אותה מפרשת 'והיה אם שמוע' שנקרא בפרשת עקב, שם נאמר "וְחָרָה אִף ה' בְּכֶם" (דברים יא, יז). מדוע כאן משתמש משה רבנו במילה זו, שכמדומני לא נזכרת עוד בכל התורה!

ג. ישנה 'שאלה דקדוקית עיונית' שעולה מאליה כאשר מתבוננים במילה 'ויתעבר'. שורש המילה הוא ע'ב'ר, כמובן. לשורש זה יש משמעויות אחרות, שמבלי להכנס לחילוקים הדקים שביניהן, כולן קשורות לפעולת ההעברה, וצריך ביאור מה הקשר בין משמעות זו למשמעות העֲבָרָה.

שאלה זו מתחזקת בפרשתנו, כאשר בפסוק הקודם לפסוקנו, משתמש משה רבנו פעמיים בשורש זה בבקשתו: "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּנִי". [ניתן היה להתחמק על ידי כן מתשובה מעמיקה, באמירה שמשה רבנו משתמש בלשון 'ויתעבר' כאן, משום ש'לשון נופל על לשון'. אך כבר למדנו בעבר (פרשת חקת בשנה שעברה) שכלל זה מלמד על קשר עמוק במשמעויות המילים, ואם כן הוא רק מחזק את הנחתנו.]

לא נאריך כעת גם בהתבוננות במשמעות המילה 'למענכם' בפסוקנו, אך נציין שלפי ביאור אור החיים הקדוש בפרשת דברים (א, לז), מוארים דברי משה רבנו במילים אלו באור חדש. אוה"ח מבאר שאם משה רבנו היה נכנס לארץ, היה בונה בית המקדש, ולא היה ניתן להחריבו, וחורבן הבית היה כפרה לישראל, כמו שאמרו חז"ל שעל ידי ששפך ד' חמתו על עצים ואבנים ניצלו ישראל מכליה. על פי זה יש לבאר את פסוקנו (באופן דומה לביאור אוהה"ח"ק את הפסוק בפרשת דברים), שאומר משה רבנו לבני ישראל, שאף שהיה ראוי לקבל את בקשתו להכנס לארץ – "ויתעבר ד' בי למענכם", רק למענכם, כדי שח"ו לא תכלו בעתיד בעוונכם, התחזק ד' כביכול באי השגחתו לבקשתי להכנס לארץ.

[ונעין כל זה כתב גם המלבי"ם בפרשתנו, מוזמנים לעיין שם].

חידות לילדים

לפי סדר העולים לתורה

ראשון – את מי ה' אומר שצריך לחזק?

(א) את משה בגלל שהוא לא נכנס לארץ

(ב) את כל עם ישראל

(ג) את יהושע

שני – מצאו את המילים "ונושנתם בארץ" כמה זמן עם ישראל יהיה ישן בארץ ישראל? (ראו ברש"י)

(א) 127 שנה

(ב) 70 שנה

(ג) 850 שנה

שלישי – איזו עיר לא היתה עיר מקלט?

(א) ירושלים

(ב) שכם

(ג) בצר

(ד) באר שבע

(ה) קדש

רביעי - מה הדבור השמיני בעשרת הדברות?

(א) כבד את אביך ואת אמך

(ב) לא תגנוב

(ג) לא תחמוד

מי אמר ב"רביעי" את המילים "שמע ישראל..."

(א) משה

(ב) הקב"ה

(ג) יהושע

חמישי – איזה מילה מופיעה ב"חמישי" בחמישה פסוקים ברצף אחד אחד אחרי השני?

(א) חושך

(ב) ענן

(ג) אש

שישי – את מה צריך להזהר שלא לשכוח?

(א) את ה' שהוציא אותנו ממצרים

(ב) את התורה

(ג) את המצוות

(ד) תשובות ב'ג' נכונות

שביעי – על מי ב"שביעי" נאמר שה' משלם לו?

(א) האיש שלומד תורה

(ב) נאמר על מי ששונאים את ה'

(ג) על מי שלא שוכח את עשרת הדברות

שאלה מכל הפרשה – כמה פעמים מוזכר בפרשה אריכות ימים?

(א) 1

(ב) 3

(ג) 4

שאלת אתגר – מצאו בפרשה פסוק שיש בו את כל אותיות הא' ב'.